

BÁTHORY ISTVÁN ALAPÍTÓLEVELE

a kolozsvári jezsuita kollégium számára

Mi, István, Isten kegyelméből Lengyelország királya, Litvánia nagyhercege, Oroszország, Poroszország, Masovia, Szamogitia, Kiev, Volina, Podólia, és Livonia stb. ura, valamint Erdély fejedelme. Dolgaink és korunk örök emlékezetére.

Mindenkinek egyetemesen és egyenként, akiket illet és illetni fog a jövőben, akik oklevélünket megismerni szándékoznak, a következőket közöljük:

Két dolog van, amelyben tevékenykedve a fejedelem a kötelességét a leginkább teljesíti. Az egyik közülük az, hogy Istennek a tisztelete, az igazi és a valódi, amely az ember mindennek fölötti rendeltetése, az övéi között megőrződjön; a másik az, hogy mindenkinek megadassék sajátjaként az a jog, amelyet a polgári élet alapjának tartanak. Mindkettőben igyekeztünk kormányzásunk kezdetétől fogva Erdélyben valamit is felmutatni, mégpedig elsősorban a vallási tévelygések elhárításában, amelyekbe ez az isteni adományként osztályrészünké lett tartomány belebonyolódott. Ez ügyben előttünk semmi jobb elgondolás sem merült fel, minthogy más fejedelmek példája alapján tanult és vallásosságukkal és életük példájával kitűnő férfiakat hívjunk Erdélybe, hogy az ő tudományuk és kegyes tanításaik segítségével az igazi vallásosságot vissza lehessen állítani régi birtokába, és hogy az ifjak a teoló-

giai és humán tudományokkal felvértezve, egyesek a vallási ügyekkel való foglalkozásra, mások az állam ügyeinek intézésére alkalmasabbá váljanak. Ilyen célból nemzetünkbeliek nagy költséggel igen hosszú külföldön való tartózkodást kényszerültek vállalni, mivel sem Erdélyben, sem magában Magyarországon sincsenek semmilyen kollégiumok, sem akadémiák; ráadásul gyakorta nagyon sok és igen fényes tehetség számára máshová elutazni sem lehetett a költségeket fedező pénzek hiánya miatt, mivel a magyarországi közállapotok a török hatalom megnötteivel súlyosan megromlottak. Ebből következik, hogy a tiszteletre méltó tudományok művelésének a feladásával az emberek között, akik magukat teljesen a hadtudománynak szentelték, még a hitbéli buzgóság is lelohadt, és életükből minden választékosan szép kiveszett. Ezen ok miatt, hogy méltán tekintsenek úgy ránk, mint akik Istennek is és az emberek javára is éltünk, sőt még az utánunk jövők érdekeit is jól szolgáltuk, biztos tudásunk alapján és hosszú fontolgatás eredményeképpen, miután a legszentségebb atyával és a legmagasabb főpappal, XIII. Gergely pápa úrral és somlyói Báthory Kristóf méltóságos úrral, Erdélyország vajdájával, a székelyek ispánjával stb., igen kedves bátyánkkal megosztottuk tervünket, és azonkívül levelet írtunk főtisztelendő P. Laurentius Magiusnak, a szent teológia doktorának, a Jézus

társaság csehországi és ausztriai provinciálisának, úgy láttuk jónak, hogy Claudiopolisban, másként Kolozsvárott, Erdélynek abban a városában, amely a tartomány küszöbe és Magyarország, Lengyelország és más helyek felőli frekventált bejárata, jezsuita kollégiumot alapítsunk. A Jézus Társaság rendi családjára leginkább azon okból esett a választásunk, mert már csaknem minden keresztény népnél bizonyosságot tett kitűnő és az egyházban és az államban is hasznos tanító munkájáról, hogy ezzel, rendjének szabályzatából is következően, úgy minden Istennek tetsző és emberhez méltóbb tudományokra és tanulmányokra, mint a jó erkölcsökre neveli és tanítja az ifjúságot, és úgy az egyházban, mint az iskolában, az istentisztelet körüli szolgálatokban és a tanulásban. Ezen elfoglaltságokban a Jézus Társaság papjainak is részt kell venniük, s a tehetségek művelésére, a lelkek megmentésére kell törekedniük. És hogy ezen döntésünk hasznával ne legyünk sokáig adósok a mi erdélyi alattvalóinknak és a többi szomszédos helyeknek, semmit sem véltünk számunkra előbbre valónak, minthogy, még ha két év óta hadban is állunk és már Vilna városunkat elhagyva Polock felé indultunk seregünkkel, meghívjuk táborunkba Sunierius Franciscus egykori tisztelendő atyát, a Jézus Társaságnak Lengyelországunkban a tartományfőnökét, és hogy tárgyaljunk vele néhány tanult férfinak a Jézus társaságból a mi költségünkön való Erdélybe küldéséről. Ennek ő nemcsak az elősegítését vállalta a keresztény állam iránti buzgalmából, hanem arra is kötelezte magát, hogy ő fog vinni Erdélybe néhány rendtagot a Társaságból. Fenti óhajunkat pedig kevéssel ezután, mialatt mi Polock várát ostromgyűrűbe zárva visszaszerezni igyekeztünk Moszkvától, a mi és a

Litván nagyfejedelemségünk ellenségétől, tizenkét vagy ennél is több mélyebb tudású és mélyen vallásos férfit víve tanítónak, hogy ők majd az Úr szőlőskertjében hasznosan munkálkodjanak, úgy teljesítette, hogy a legkisebb mértékben sem riasztotta vissza az út hosszúsága, s még annyira sem a különböző veszély, amelynek olykor az idegenben levő emberek ki vannak szolgáltatva. Ezért mi a fent említett Jézus Társaság azon hivatásának a figyelembe vételével és okán, amelynek e rend törvényeiből és alapelveiből következően úgy az ismeretek és tudományok átadásában, mint az istenfélő életmód, a vallás és a jó erkölcsök terjesztésében kell megmutatkoznia, a vallásunk, a nemes tudományok és maga a tartományunk, Erdély iránti szeretetüinktől vezettetve, amelynek üdvéről, hasznáról, művelődéséről és mindarról, ami díszévé válhat, ez ügyben gondoskodni akartunk biztos tudással, jól megfontolt szándékkal és érett elhatározással a mi Urunk, Jézus Krisztus szentséges nevében a mi Claudiopolis, más néven Kolozsvár városunkban megalapítjuk, megteremtjük, létrehozunk, megszervezzük és felállítjuk a Jézus Társaság kollégiumát és ellátjuk az alulírott jövedelmekkel és javakkal. Azt kívánva, hogy ez az alapításunk a jövőben is folytonosan mindörökre viruljon, először is a Jézus Társaságnak juttatjuk – a pápa hozzájárulásával – a ferences barátok rendjének egykori, most elhagyott kolostorát, amely Magyarország királyainak bőkezűségéből épült a Farkas utcában, a város falával tőszomszédságban, templommal, keretekkel, terekkel, tornyokkal és még minden körülötte elterülő hellyel, a város fala mellett, amelyek használatával és birtoklásával (egykor) a fent mondott ferences testvérek régtől fogva éltek; ezenkívül a legközelebbi házat,

amelyben egykor szerzetesnők laktak, hogy ebben a házban iskola létesüljön, minden bármilyen módon hozzátartozó dologgal, mentesítve ugyanekkor ugyanezen helyeket és magát a Jézus Társaságot minden polgári joghatóságtól, tehát a polgári szolgálattól; minden világi pernek és az olyan pereknek, amelyek nem egyházi törvénykezések lesznek, a hivatalos vizsgálatát fent említett méltóságos és igen kedves testvérünkre és jövődjő örökösainkre hagyjuk. Hogy ennek az, amint fentebb mondtuk, általunk alapított kollégiumnak a számára tényleg semmi se hiányozzon a jogok, a tisztelet, a magas megbecsülés tekintetében, a keresztény világ többi akadémiájának esetében megszokottakat tekintve, egyedüli királyi kegyünkben a jelen oklevelünkben foglaltakkal elhatározzuk és elrendeljük, hogy, aki a humaniorákkal, a héber, görög és latin nyelvekkel dicséretesen fog foglalkozni, és azután valamelyik, akár a teológiai, akár a filozófiai fakultáson a felső fokig akar eljutni, előadva előbb tudása bizonyítékait, a kollégium ítélete alapján, megszerezhesse a baccalaureatusi fokozatot is, a magiszterit és a doktorit is; és hogy ez az előléptetés ugyanannyi joggal, méltósággal, kiváltsággal és tisztelettel járjon, amennyit az ilyen előléptetések Itália, Gallia, Hispania és Germánia akadémiáin a jog és a szokás alapján kapnak és kaphatnak. Hogy ezt a pápa tekintélye is szentesítse, és hogy ez a kollégium a valódi egyetem kiváltságaival is rendelkezzen minden tekintetben, el fogunk járni érdekében a Szent Széknél.* A Jézus Társaság ilyen módon való fenntartásáért a Boldogságos Szűz Mária Kolozsmonostori apátságát a szomszédos faluval, amely csaknem összeér az említett Kolozsvár külvárosával, és más teljes és egész birtokokkal, amelyeket Bácsnak, Jegenyének,

Tiburcnak, Kajántónak és Bogártelkének hívnak, Kolozs megyében elterülő ingatlanokkal (a fent említett apátság mindezen javai, a néhai Izabella úrnőnek, Magyarország királynőjének és fenséges fiának, a néhai boldog emlékeztető második János fejedelem úrnak, Magyarország választott királyának utolsó visszatérte után Erdélyországba, az Úr 1556. évében, a Boldog Katalin szűz ünnepén Kolozsvárott tartott országgyűlésen, együtt más erdélyi egyházak javával, ugyanezen Erdélyország minden karának és rendjének egyetértésével a kincstár állami vagyonához lett sorolva és csatolva, és ide lettek átutalva az említett méltóságos Izabella királynőnek és fiának, a fent említett II. János úrnak, Magyarország választott királyának a rendelkezésére és tulajdonába, és végül az utána következő időben ugyanettől a János királytól kegye és bőkezűsége folytán örök jogon néhai Gimesi Forgách Ferenchez jutottak; mígnem az ő Itáliában bekövetkező halálával – egy gyerek sem maradván utána – az állami kincstárba visszakerültek. Ezután az említett birtokokból három teljeset és egészet, kétségtelenül Tiburcot, Kajántót és Bogártelket méltóságos Blandrata Györgynek, orvosdoktorunknak adományoztuk örök jogon érdekünkben végzett hűséges szolgálataiért; majd ez a Blandrata György ezt a három fent említett birtokot a mi beleegyezésünkkel ötezer arany forint értékben eladta a mi híveinknek, nagyságos Lónai Kendy Sándornak és nagyságos Losonczy Bánffy Wolfgangnak; utoljára saját költségünkhöz számolva és ugyanazt az ötezer forintos összeget fizetve az említett Kendy Sándornak és Bánffy Wolfgangnak, a visszaszerzett birtokokat visszajuttattuk ugyanannak a Kolozsmonostori kolostornak) egyszersmind az összes hasznával

és tartozékaival, úgymint szántóföldjeivel, műveltekkel és parlagon hagyottakkal, földjeivel, rétjeivel, legelőivel, mezőivel, kaszálóival, erdőivel, ligeteivel, hegyeivel, völgyeivel, hegyi legelőivel, szőlőskertjeivel, kertjeivel, szőlőhegyeivel, vizeivel, folyóival, halastavaival, halászati jogaival, vízfolyásaival, malmaival és azok helyeivel, és általában bármely hasznuknak és tartozékaiknak csorbítatlan teljességével, továbbá a tizedekkel, úgy a borok utáni, mint a gabona: búza, árpa, zab, őszi tisztabúza; len, kender és más földben termő termények és hüvelyes vetemények utáni tizedekkel és minden más, bármely szóval néven nevezett dologgal együtt, amelyek ugyanehhez a fent említett apátsághoz és fent leírt birtokokhoz a jog alapján és régtől fogva tartoznak és tartozniuk kell a saját valódi határjelzői és régi határvonalai között, a Jézus Társaság említett kollégiumának adtuk, ajándékoztuk és juttattuk; amiként a jelen oklevelünkben foglaltakkal adjuk, adományozzuk és juttatjuk minden joggal a birtokra nézve is és a tulajdonlás tekintetében is, folytonosan, visszavonhatalanul és örök időkre; és ezeknek a birtokoknak érvényes, valódi birtoklási jogát adjuk meg és engedjük ezen oklevelünkkel, biztosítva részükre mindezek igazgatásának, jövedelmei beszédésének és a nekik tetsző célokra fordításának teljes jogát intézetük előírása és szokása szerint. Végezetül megerősítjük, hogy a kollégium és a hozzá tartozó alattvalóink minden közadótól és köztehertől, úgy a rendszerestől, mint a rendkívülitől mentesek legyenek és mentesítettek, kivéve azokat az adókat és terheket, amelyeket állami rendelettel vagy határozattal az országgyűlésen az állam valamilyen közügyében rendelnek el. Ezeken túl, hogy minél inkább a vallás dolgaival és a tudományokkal foglalkozhassa-

nak, elrendeljük, hogy kollégiumának minden pere, amely a nemességgel vagy bárki másokkal a javakkal kapcsolatban jön létre, a mi vagy utódaink jogigazgatója védje őket a bíróságokon. Utoljára királyi szavunkat adva megígérjük, hogy mindazt, amit előrebocsátottunk, együtt és egyenként érvényesnek, jogerősnek és megcáfolhatatlannak kell tartani és megtartani. Ugyanakkor megkívánjuk fent említett igen kedves, méltóságos testvérurunktól is és a többi utódainktól is, hogy ezt a jelen alapítványunkat minden adományunkkal együtt hűen és szorgalmasan kézben tartsák és megőrizzék, és teljesen azon legyenek Krisztus dicsőségére és bárányainak hasznára, hogy ezek mindenben, minden időben érvényesüljenek úgy, hogy mindazzal, amit fentebb mondtunk, törvény, jogszabály, határozat, döntés és szokás egy se álljon szemben, és semmi más se, ami ellentéteset tenni kényszerít. Mindez utóbbiakat, együtt és egyenként, amennyiben jelen alapításunkkal, rendelkezésünkkel és intézkedésünkkel szemben akadályt jelentenek, vagy majd a jövőben akadályt jelenthetnek, hatálytalanítjuk, és azt akarjuk, hogy ezen oklevelünk által hatályukat veszítsék. Mindezek hitelességül ezt az oklevelünket saját kezűleg aláírtuk és függő pecsétünkkel, amelyet erdélyi ügyeinkben használunk, lepecsételtettük. Kelt nagyságos hívünk és kedveltünk, Berzeviczy Márton lovag és erdélyi kancellárunk és stargardi kapitányunk kezei által, vilnai királyi várában az Úr 1581. és a mi uralkodásunknak pedig az ötödik évében, május hó 12. napján.

István király

*Berzeviczy Márton
erdélyi kancellár*

